

HBT-rättigheter är mänskliga rättigheter – om Sveriges ansvar internationellt och på hemmaplan

Augusti 2006

Folkpartiet

Folkpartiets förslag i sammanfattning

- **Ta initiativ till en världskonferens om HBT-personers mänskliga rättigheter**
- **Skapa en FN-konvention mot diskriminering av HBT-personer**
- **Stärk UD:s och ambassadernas bevakning av HBT-frågor ur ett människorättsperspektiv**
- **Uppmärksamma HBT-frågor som en del av demokratimålet i biståndspolitiken**
- **Ställ krav på respekt för HBT-personers rättigheter i EU:s ansökar- och kandidatländer**
- **Stärk EU:s arbete mot diskriminering**
- **Avskaffa återstående särbehandling i svensk lag – inför gemensam äktenskapslag för alla par**
- **Inför grundlagsförbud mot diskriminerande lagstiftning**

Inledning

Den här veckan pågår Stockholm Pride, norra Europas största festival för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter. Pride-paraden är en folkfest där vår huvudstad går i regnbågens färger, men också en viktig manifestation för respekt, jämlikhet och lika rättigheter.

Det har inte ens gått två veckor sedan en annan Pride-parad totalförbjöds av myndigheterna i ett av våra grannländer – Lettland. Svenska folkpartister på plats vid Riga Pride hotades av pöbelhopar som belägrade de hus där fredliga och lagliga möten hölls till stöd för HBT-personers rättigheter. Gudstjänstdeltagare spärrades in i en kyrka och angreps med grisdynga. Polisen förhöll sig passiv.

Omkring 70 länder har fortfarande totalförbud mot homosexualitet. I dessa länder är det alltså ett brott att älska någon av samma kön, och straffen kan vara allt från fängelse till prygling och i värsta fall dödsstraff. Värst är situationen i länder som regeras av totalitära diktaturer stödda på religiös fanatism, och mullornas Iran är det verkliga skräckkabinetet där avrättningar av homosexuella enligt flertalet bedömare fortfarande sker.

Vad dessa exempel visar är att försvaret av homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter inte är en isolerad fråga. Tvärtom är det en självklar del av de allmänna mänskliga rättigheterna – universella och lika för alla, oavsett var man bor eller vem man älskar.

När Rigas stadsmyndigheter förbjöd en fredlig demonstration medan mobben tilläts angripa gudstjänster och andra sammankomster var det en kränkning av demonstrationsfriheten, mötesfriheten och religionsfriheten. Länder som förbjuder homosexuella relationer kränker den grundläggande rätten till privatliv.

De länder som hunnit längst på vägen mot sexuell likaberättigande är samtliga demokratiska marknadsekonomier. Det är ingen slump. För att kunna ifrågasätta fördomar krävs yttrande- och organisationsfrihet men också äganderätt och näringsfrihet, så att individer kan starta föreningar, grunda tidningar och starta nöjesställen även när statsmakterna betraktar förehavandena som omoraliska.

Respekten för minoriteter är en viktig värdemätare på hur mycket de mänskliga rättigheterna egentligen respekteras. Vilken regim som helst kan låta bli att förfölja samhällsmajoriteten, men det är först när allas lika rätt och värdighet respekteras som de mänskliga rättigheterna är universella.

Sverige ska vara en tydlig röst internationellt för HBT-rättigheter som en självklar del av de mänskliga rättigheterna. Vi ska stärka respekten för HBT-personer inom EU, inte vända våra grannar ryggen. Men vi måste också sopa rent framför egen dörr och se till att det råder likhet inför lagen och finns ett starkt skydd mot diskriminering i vårt eget land. Det har socialdemokraterna inte lyckats med.

I denna rapport presenterar vi 25 konkreta förslag för att stärka HBT-personers lika rättigheter, både internationellt och på hemmaplan. Förslagen kan gärna ses som en varudeklaration över de värderingar som präglar oss som ett liberalt parti, och som kommer att vägleda vårt arbete i regeringsställning om väljarna ger oss förtroende. HBT-personers rättigheter är mänskliga rättigheter.

En tydlig röst på den internationella arenan

Algeriet, Brunei, Cooköarna, Djibouti, Etiopien, Fiji, Gambia, Ghana, Iran, Jamaica, Kenya, Libyen, Malaysia, Nepal, Oman, Pakistan, Saudiarabien, Tanzania, Uzbekistan, Västra Samoa och Zimbabwe är några av de länder där det fortfarande är ett brott att älska med någon av samma kön. Det finns också länder, bland annat Iran, där det förekommer dödsstraff för homosexuella handlingar. Förtrycket mot transpersoner är utbrett i många länder.

I frågor kring sexuell läggning och könsidentitet råder det oftast tystnad i det internationella systemet. När förföljelsen av HBT-personer trots allt uppmärksammas sker det ofta som en reaktion på händelser i enskilda länder. Men man måste också lyfta fram de övergripande mönster och värdesystem som upprätthåller diskriminering och förtryck. Det är ett problem att frågor kring sexuell läggning och könsidentitet förtigs och att det inte finns något internationellt människorättsorgan som har som särskild uppgift att bevaka förtryck på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

Det är dags att ta ett nytt steg. Som ett av de länder som kommit längst på HBT-området har Sverige ett särskilt ansvar.

Sverige bör ta initiativ till en världskonferens om homosexuellas, bisexuellas och transpersoners mänskliga rättigheter. När människor fängslas och torteras för sin kärlek, eller när HBT-grupper i förtryckarländer förföljs eller förbjuds, är detta en kränkning av de mänskliga rättigheterna. Rätten till privatliv, mötesfrihet och opinionsfrihet borde vara lika självklara för HBT-personer som för andra, men så är det inte.

En världskonferens om HBT-personers mänskliga rättigheter är ett sätt att bryta tystnaden i det internationella systemet och skapa ett tryck på regeringar i olika länder att deklarerar var de står. På samma sätt som 1972 års miljökonferens, kvinnokonferenserna eller världskonferensen mot kommersiell sexuell exploatering av barn kan en världskonferens om HBT-frågor vara ett viktigt steg mot att ett osynliggjort samhällsproblem blir en legitim fråga i internationell politik. Det vore också ett betydelsefullt tillfälle för HBT-organisationer och andra människorättsorganisationer att få göra sin röst hörd på den internationella arenan.

Världskonferensen bör också ses som startskottet på en process där målet är att skapa en särskild folkrättslig konvention om HBT-personers mänskliga rättigheter. De centrala människorättskonventionerna kompletteras och fördjupas av särskilda konventioner på olika områden. På samma sätt som det finns internationella konventioner för minoriteters rättigheter och för att undanröja all diskriminering av kvinnor bör det finnas en konvention för att undanröja all diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

En internationell konvention har flera viktiga fördelar. För det första skulle den bara genom sin existens vara en kraftfull markering av att människorätten är universell oavsett sexuell läggning och könsidentitet. För det andra skulle den vara en allmänt erkänd internationell standard som kan underlätta reformarbetet i de länder där det finns en politisk vilja att avskaffa diskriminering. För det tredje skulle uppföljningen av hur konventionen efterlevs vara en värdefull internationell bevakning.

Konventionen bör ta sin utgångspunkt i FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna och FN:s konventioner om medborgerliga, politiska, ekonomiska och sociala rättigheter. Det är därför naturligt att den ingår i FN:s konventionssystem. Innehållet bör innefatta vissa

minimikrav på konventionsstaternas straff-, organisations-, mötes- och tryckfrihetslagstiftning samt vissa minimiåtaganden vad gäller familjerättsligt erkännande av samkönade relationer samt medborgares diskrimineringskydd gentemot det allmänna. Konventionsstaterna bör också vara förhindrade att införa ny lagstiftning som särbehandlar medborgare med avseende på sexuell läggning eller könsidentitet.

I dag kan det verka utopiskt att föreslå en sådan FN-konvention. Men det är viktigt att våga formulera visioner och sätta upp tydliga mål. Ett delmål mot en konvention skulle kunna vara att tillsammans med andra länder verka för en resolution mot förtryck på grund av sexuell läggning och könsidentitet.

Sverige bör också agera inom FN-systemet på annat sätt för att föra in homosexuellas, bisexuellas och transpersoners situation på dagordningen. Bland annat bör Sverige driva på för att frivilligorganisationer som arbetar för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter blir delaktiga i FN-systemet på samma sätt som andra organisationer, till exempel genom konsultativ status vid FN:s ekonomiska och sociala kommitté Ecosoc. I dag är detta något som bromsas av en ohelig allians där den amerikanska administrationen och djupt konservativa muslimska stater ingår.

Flyktingrätten måste värnas och förstärkas inom det folkrättsliga systemet. Genèvekonventionen skrevs i en tid när homosexualitet i de flesta länder var ett brott. Folkpartiet föreslår ett tilläggsprotokoll som slår fast att förföljelse på grund av kön, könsidentitet eller sexuell läggning ska räknas som flyktingskäl.

Sverige har också viktiga möjligheter att påverka genom våra bilaterala kontakter med andra länder. Förtrycket av HBT-personer får inte förtigas i kontakterna med olika länder i människorätsfrågor. Ambassaderna måste förbättra sin rapportering om människorättsläget för HBT-personer i länder där förföljelse sker, och kan spela en stor roll genom att hålla kontakt med HBT-organisationer i sina verksamhetsländer. Andra konkreta åtgärder är att stärka utrikesdepartementets egen HBT-kompetens i människorätsfrågor och förbättra dialogen med internationella människorätsorganisationer.

Också inom biståndspolitiken återstår mycket att göra. Den svenska biståndspolitiken ska vara generös och genomsyras av ett tydligt demokratimål. För oss är det självklart att detta leder till att Sverige ska uppmärksamma HBT-frågor inom biståndspolitiken och även höja kompetensen inom Sida.

Sveriges ansvar på den internationella arenan

1. **Ta initiativ till en världskonferens om HBT-personers mänskliga rättigheter.** När människor fängslas och torteras för sin kärlek, eller när HBT-grupper i förtryckarländer förföljs eller förbjuds, är detta en kränkning av de mänskliga rättigheterna. En världskonferens kan kraftfullt bidra till att bryta tystnaden om HBT-frågor i internationell politik.
2. **Skapa en FN-konvention mot diskriminering av HBT-personer.** Det behövs en internationell konvention mot förtryck på grund av sexuell läggning och könsidentitet, motsvarande konventionerna mot rasism och förtryck av kvinnor. Ett första steg kan vara en internationell deklaration.

3. **Stärk Genèvekonventionen.** Arbeta för ett tilläggsprotokoll till Genèvekonventionen som slår fast att förföljelse på grund av kön, könsidentitet eller sexuell läggning ska räknas som flyktingskäl.
4. **Tala högt om förtrycket.** Sverige måste tydligt ta upp förtrycket av HBT-personers mänskliga rättigheter, både inom FN-systemet och i våra bilaterala kontakter med olika länder i människorättsfrågor.
5. **Erkänn de internationella HBT-organisationerna.** Sverige ska ge aktivt stöd åt de HBT-organisationer som söker konsultativ status vid t.ex. FN:s ekonomiska och sociala råd.
6. **Stärk UD:s kompetens.** Förbättra utrikesdepartementets kompetens i frågor som rör HBT-personers situation ur ett människorättsperspektiv, till exempel genom en förstärkning av enheten för folkrätt, mänskliga rättigheter och traktaträtt.
7. **Dra nytta av ambassaderna.** Förstärk ambassadernas bevakning av HBT-personers situation ur ett människorättsperspektiv.
8. **Dra nytta av internationella organisationer.** Utöka kontakterna mellan UD och olika människorättsorganisationer så att mer information om läget i olika länder snabbt kommer till UD:s kännedom.
9. **Stöd och skydda arbetet för HBT-frågor.** I länder där HBT-personers rättigheter kränks eller hotas kan svenska ambassader spela en viktig roll genom att t.ex. ge moraliskt eller ekonomiskt stöd till strategiskt viktiga arrangemang till stöd för HBT-rättigheter.
10. **Stärk demokratimålet i biståndet.** Demokratimålet för det svenska biståndet måste också ta sikte på homosexuellas, bisexuellas och transpersoners mänskliga rättigheter.
11. **Biståndspolitiken ska motverka diskriminering.** Sverige ger bistånd till utvecklingsländer där homosexuella, bisexuella och transpersoner har få eller inga rättigheter. Den förekommande diskrimineringen av dessa grupper bör successivt föras in i biståndsdialogen.
12. **Förstärk Sidas ansvar.** Sidas regleringsbrev ska tydligt ta hänsyn till situationen för HBT-personer i berörda länder. Diskrimineringen ska motverkas vid val av nya projekt. Kunskaperna om HBT-frågor ska öka inom Sidas personal, också de lokalt rekryterade medarbetarna.

En tydlig röst i Europasamarbetet

EU:s roll för att stärka demokratin i Central- och Östeuropa syns tydligt när det gäller respekten för HBT-personer. I Sovjetunionen rådde totalförbud mot alla former av homosexuella handlingar, en lagstiftning som gick i arv till samtliga 15 republiker som gjorde sig självständiga vid sovjetstatens sammanbrott. Även i bland annat Rumänien och flera jugoslaviska delrepubliker fanns totalförbud. Ingen egentlig sexualundervisning förekom i östblocket, och någon fri debatt var över huvud taget inte möjlig.

Sammantaget har detta lett till att homosexuellas, bisexuellas och transpersoners situation har varit mycket sårbar i de flesta länder i regionen även efter kommunistregimernas fall. Detta har lett till att fördomarna lever kvar och att populistiska politiker i bl.a. Lettland och Polen fiskar röster på att framstå som hårdföra mot homosexuella.

Ändå har EU-samarbetet redan medfört en dramatisk förbättring av situationen för homosexuella, bisexuella och transpersoner i EU:s nya medlemsstater samt kandidat- och ansökarländer. Redan i Köpenhamnskriterierna från 1993 slog EU fast att nya medlemsstater måste leva upp till höga krav på respekt för mänskliga rättigheter. EU har också understrukit att de mänskliga rättigheterna gäller lika oavsett människors sexuella läggning. Detta ledde till att samtliga länder som knackat på EU:s dörr har avskaffat återstående totalförbud mot homosexualitet. Man har också rensat upp i annan diskriminerande lagstiftning, såsom förbud mot homosexuellas organisationer eller ojämlika åldersgränser.

Däremot återstår mycket när det gäller att följa upp respekten för HBT-personers rättigheter i länder som blivit medlemmar. Skandalen då Riga Pride delvis förbjöds, delvis tilläts bli ett lovligt angreppsmål för extremister kommer att bli ett viktigt test för om EU förmår reagera på kränkningar av HBT-personers mänskliga rättigheter. Möjligheterna att agera är stora – vad som krävs är politisk vilja.

I och med Amsterdamfördraget år 1997 har EU en legal grund för att arbeta mot diskriminering på grund av sexuell läggning. Med stöd av fördragets artikel 13 kan rådet vidta "lämpliga åtgärder" för ett bekämpa diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Ännu en byggsten lades i och med EU-stadgan om de grundläggande rättigheterna, som antogs vid toppmötet i Nice 2000. Av stadgans artikel 21.1 framgår att all diskriminering på grund av bland annat kön eller sexuell läggning ska vara förbjuden. I det vilande förslaget till EU-konstitution förs Nicestadgan in i själva fördragstexterna, vilket ytterligare skulle öka dess tyngd.

De europeiska organen har snabbt tagit tillvara de nya möjligheterna att arbeta mot diskriminering. Främst bör här nämnas arbetslivsdirektivet 2000/43/EG, som fastställer en allmän ram för bekämpning av diskriminering i arbetslivet på grund av bland annat sexuell läggning. I och med arbetslivsdirektivet har alla EU:s medlemsländer ett bindande åtagande att förbjuda diskriminering på grund av sexuell läggning i arbetslivet. När Lettlands parlament nyligen plockade bort sexuell läggning ur den nya diskrimineringslag som skulle genomföra EG-direktivet var detta därför ett direkt brott mot landets åtaganden.

Sverige ska driva på för att EU uppmärksammar HBT-personers rättigheter inom EU-samarbetets ram. Den oroväckande utvecklingen i Lettland (som har motsvarigheter också i t.ex. Polen) gör vårt ansvar desto större.

Sveriges ansvar inom Europeiska unionen

13. **HBT-rättigheter är mänskliga rättigheter.** EU:s demokratikrav på de länder som ansöker om medlemskap i unionen måste innefatta respekt för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners grundläggande rättigheter.
14. **Sätt strålkastarljuset på förtrycket.** Sverige ska driva på för att EU-kommissionen och andra organ inom ramen för sin tilldelade kompetens bevakar hur HBT-personers rättigheter respekteras i medlemsstaterna.
15. **Försvara diskrimineringsförbuden.** De EU-medlemmar, t.ex. Lettland, som vägrar genomföra EG-direktiv om skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning måste bli föremål för granskning av kommissionen och ska i slutändan kunna stämmas inför EG-domstolen för brott mot EU-regelverket.
16. **Den fria rörligheten ska gälla alla.** I dag har heterosexuella större möjlighet att i praktiken utnyttja EU:s regler om fri rörlighet, eftersom rätten att ta med sig sin livskamrat när man som medborgare flyttar till ett annat EU-land bara gäller heterosexuella makar. Vissa förbättringar för samkönade par uppnåddes 2004, men särbehandlingen finns kvar. Sverige ska driva på för att reglerna om fri rörlighet i EU blir icke-diskriminerande.
17. **Stärk arbetet mot diskriminering.** Sverige ska driva på för att EU:s arbete mot diskriminering tydligare ska lyfta fram alla de olika diskrimineringsgrunderna kön, sexuell läggning, etnisk tillhörighet etc. Ett sätt kan vara att ha öronmärkta projektmedel för olika diskrimineringsgrunder.
18. **EU ska föregå med gott exempel.** Fortfarande förekommer regler för EU-personal som särbehandlar homo- och bisexuella negativt när det gäller anhörigförmåner och andra familjerelaterade bestämmelser. Sverige ska driva på för likabehandling oavsett sexuell läggning.

Arbetet börjar här hemma

Men Sverige måste också sopa rent framför egen dörr.

Folkpartiet har en lång rad konkreta förslag för att förbättra HBT-personers situation i Sverige. Vår senaste partimotion innehåller totalt 46 olika åtgärder, från skolfrågor till äldreomsorg, från rättspolitik till vårdfrågor. I det här sammanhanget koncentrerar vi oss dock på de frågor som rör själva kärnan i mänskliga fri- och rättigheter: likhet inför lagen och insatser mot diskriminering.

Fortfarande råder inte likhet inför lagen i Sverige för alla individer oavsett sexuell läggning. Den viktigaste reformen som finns kvar är en jämlik familjerätt. Partnerskapslagen var ett stort steg på sin tid, men den är en återvändsgränd eftersom den upprätthåller uppdelningen mellan lagar för heterosexuella och lagar för homosexuella. Folkpartiet anser därför att partnerskapslagen ska skrotas och att äktenskapsbalken ska breddas till att omfatta alla par, både homo- och heterosexuella. Alla ska ha rätt att gifta sig inför en myndighet, medan trossamfunden liksom i dag ska ha valfrihet att avgöra vilka vigslar man vill förrätta.

Sverige har inte heller ett tillräckligt starkt lagskydd mot diskriminering. En tydlig brist är att grundlagsförbudet mot att införa diskriminerande lagar inte omfattar diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Detta skapar den orimliga situationen att Sveriges riksdag stiftar lagar mot diskriminering samtidigt som man förbehåller sig rätten att själv införa diskriminerande lagar. Att stärka grundlagsskyddet mot diskriminering är att stärka respekten för mänskliga rättigheter.

De individer som utsätts för diskriminering har svårt att få upprättelse eftersom lagarna är splittrade och bevakas av ett antal separata diskrimineringsombudsmän. Påfallande få diskrimineringsmål förs till domstol, och vid fällande domar blir skadestånden ofta så låga att de inte fungerar avskräckande.

Vi måste få en nystart i arbetet mot diskriminering. Det är dags att införa en sammanhållen lag som omfattar de olika diskrimineringsgrunderna: kön, sexuell läggning, etnisk tillhörighet, könsidentitet och så vidare. Vid en sådan reform bör också de olika diskrimineringsombudsmännen (DO, HomO, JämO och HO) sammanföras till en gemensam myndighet med utgångspunkt i värnandet av de mänskliga rättigheterna.

Försvaret av de mänskliga rättigheterna vore bara tomma ord om det inte också fanns skydd för de människor som förföljs och kränks i sina hemländer. Sverige måste stå upp för en human och generös flyktingpolitik. Den allt hårdare socialdemokratiska flyktingpolitiken slår direkt mot de allra mest sårbara människorna. Förföljda människors rätt till en fristad i demokratier är en grundbult i den liberala ideologin.

Sveriges ansvar på hemmaplan

- 19. Likhet inför lagen.** Svensk lag ska inte ge individen olika rättigheter och skyldigheter beroende på sexuell läggning eller könsidentitet. Avskaffa partnerskapslagen och inför en jämlik äktenskapslag som ger alla par rätt att ingå äktenskap. Alla ska ha rätt att gifta sig inför en myndighet, medan företrädare för trossamfund liksom ska i dag ha

möjlighet att själva avgöra vilka vigslar de vill förrätta.

20. **Grundlagsskydd mot diskriminering.** Utvidga grundlagsförbudet mot diskriminerande lagstiftning (regeringsformen 2 kap. 15 §) till att också omfatta lagstiftning som diskriminerar på grundval av sexuell läggning eller könsidentitet.
21. **Städa upp i lagboken.** Gör en översyn av lagstiftningen för att säkerställa att författningstexter inte särbehandlar HBT-personer eller bygger på ett synsätt där individens heterosexualitet tas för given.
22. **Stärk diskrimineringslagarna.** Inför en sammanhållen lag mot all diskriminering oavsett om den tar sikte på kön, sexuell läggning, könsidentitet, etnisk tillhörighet etc. Skarp påföljderna – det måste svida i skinnet att diskriminera. Ett riktmärke bör vara en årslön i skadestånd vid arbetsplatsrelaterad diskriminering av normalgraden.
23. **Skapa en stark myndighet mot diskriminering.** Slå ihop dagens fyra ombudsmän mot diskriminering (DO, HomO, JämO och HO) till en sammanhållen myndighet med ett brett mandat förankrat i de mänskliga rättigheterna.
24. **Öka kunskapen i flyktingärenden.** Satsa på utbildningar om läget för HBT-personer i olika länder för de tjänstemän som handlägger flyktingärenden med förföljelse på grund av sexuell läggning eller könsidentitet som motiv.
25. **Försvara flyktingrätten.** Gör en noggrann uppföljning av hur den nya utlänningslagen påverkat möjligheten att få HBT-relaterad förföljelse erkänd som asylskäl. Vi accepterar aldrig att förföljda HBT-personer utvisas tillbaka till länder där de riskerar livet eller allvarlig förföljelse om de inte döljer sin läggning livet ut.